

Mjältsjuka

Bo Bjelvehammar ©

EN MJÄLTSJUK FLICKA LIK, SOM ÖNSKAS GIFTAS?

De sju orden ovan kommer från P D A Atterboms Lycksalighetens ö och mina tankar går till min storslagne lärare i svenska på det Högre Allmänna Läroverket, Per Wieselgren, som lärde mig att skriva och att läsa och som förmådde mig att recitera Esaias Tegnér och en strof ur Mjältsjukan från 1825;

*”Då steg en mjältsjuk svartalf upp och plötsligt
bet sig den svarte i mitt hjärta fast
och se, på en gång blev allt tomt och ödsligt
och sol och stjärnor mörknade i hast.”*

Och så Mästarens kommentarer om Tegnér's grubblande, oro och ältande, som skadade både det ena och det andra även mjältens sätt att fungera, gav matsmältningsproblem och gav omåttlig trötthet. Jag minns som igår Per Wieselgrens ord om hysteri, melankoli och tvinsot och hans tillbakablick mot kroppsvätskornas teori och hur ett övermått av den svarta gallan ger en dyster uppsyn och ett melankoliskt temperament, som ävenledes stundom hos E J Stagnelius och Albert Engström. Det sägs att en mjältsjuk person var irriterad, vresig och illvillig. Per Wieselgren tog steget över vattnet, till England, nämnde ordet spleen för mjälte och ordet melancholy för svårmod. Han sa inget om det grekiska ordet för mjälte, splen. Det är alltså inte här tal om någon lätt och tillfällig depression, utan ett bautalikt tungsinne och ett djupt, norrländskt svårmod, som gör att många funderar på att ta livet av sig. Nu talas det väl inte om mjältsjuka, men väl om melankoliska rum, där det då och då råder trängsel. Bäst minns jag nu Per Wieselgrens cykel, hatt och överrock och hans rörelser i klassrummet och den omöjliga tyska läseboken, var det inte frakturstil det hette? Fasansfullt var ordet, sa Bill!

En mänsklig mjälte ligger i bukhålans övre del, på vänstra sidan, bakom de understa revbenen. Den omges av ett tunt hölje, är mjuk och spröd till sin konsistens och det gör mjälten sårbar vid slag och stötar. Vår mjälte är lika stor som en knuten hand och väger hos en vuxen människa lika mycket som ett stort äpple, alltså runt 150 gram. Det latinska ordet för mjälte är lien och det märks vid benämningen av de skilda organdelarna som, mjältartären, arteria lienalis och mjältpulpan, pulpa linealis. Mjälten har skilda funktioner som att förstöra de röda blodkropparna efter att de har gjort sitt, producera nya blodkroppar och tillverka antikroppar. En hjälte i immunförsvarets tjänst! Och även här stöter vi på ordet hilus, mjälthilus, som är en skåra på mjältens inre yta som gör det möjligt för mjältartär och mjältven att passera. Som vi minns är hilus ett fördjupat ställe på ett organ.

Nu kommer vi till ett intressant ord, mjälthugg, det rycker eller sticker till i sidan, det gör ont och vi får svårt att andas, vi har ansträngt vår kropp lite väl mycket, vi har kanske löpt för snabbt eller för länge? Vi säger inte mjälthugg, vi säger att vi har fått håll,

och sätter oss ner för att vila. Och kanske tar vi hjälp av kinesisk medicin och äter en avokado för att stärka mjältens funktioner, det går lika bra med broccoli och ostronskivling, om du nu har det till hands.

Är nu mjältsjuka förbehållit mänskliga varelser och organismer? Inte så i August Strindbergs värld, där även klockorna lider. Härkommer en rad ur Röda Rummet;

”Nu ringde det sju i Katarina, och Maria svarade med sin mjältsjuka diskant ... ”